

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕАЛІЇ ЗМІНИ ПОКОЛІНЬ УКРАЇНСЬКОЇ БІЗНЕС-ЕЛІТИ

С. В. Глівенко, канд. екон. наук, доцент
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua

В статті аналізуються можливості та перспективи продовження представниками бізнес-еліти ресурсного типу економіки країни. Прогнозується можливий сценарій реструктуризації економіки під впливом «представників третьої хвилі еліти».

Ключові слова: бізнес-еліта, заміщення еліти, ресурсний тип економіки, фактори розвитку економічних стратегій.

Вступ

Особливе місце та роль бізнес-еліти у часи складних економічних та соціально-політичних трансформацій є незаперечною. Ризики пов'язані з неврахуванням впливу окремих персоналій на всю систему управління державою можуть бути достатньо високими, що зумовлює певний інтерес до вивчення особливостей поведінки та мотивацій окремих поколінь української бізнес-еліти.

Постановка завдання

В статті аналізуються можливості та перспективи продовження представниками бізнес-еліти ресурсного типу економіки країни. Прогнозується можливий сценарій реструктуризації економіки під впливом «представників третьої хвилі еліти».

Результати дослідження

Представники економічної еліти країни повинні мати певний набір характеристик для реалізації покладеної на них функції, яка полягає у формуванні довгострокової стратегії розвитку власного бізнесу в умовах стійкого економічного стану країни та розвитку добробуту суспільства. Саме така модель дає змогу забезпечити власні активи від кризових явищ та ризиків, пов'язаних з суспільно-політичними процесами. Схожої думки дотримується О.Некlessа [1], він вважає, що «..на практиці під поняттям «еліта» є вольові та багаті люди, що формують соціальне середовище для всіх» і далі «..передумовлюючи тим самим персональне напруження, довгу волю, контекст діяльності, довгострокові цілі. І як фактичне пряме слідство подібних рис – історичний проект».

Переосмислення ролі та значення для економіки держави окремих представників бізнес-еліти може розглядатися в контексті можливості усвідомлення ними загроз, що виникають перед будь-якими сировинними країнами. Як зазначає автор у роботі [2], «...всі сировинні країни об'єднує те, що їх керівники добре знали про ризики, пов'язані з цим статусом. Експортери сировини завжди мають загрозу здешевлення сировини та

негативного впливу на економіку країни. Сировинні держави не можуть планувати свій розвиток. Без диверсифікації економіки навіть успішна держава через ставку на сировину з часом перетворюється на бідну країну».

Як приклад [3] можна навести план вимушеного скорочення обсягів видобутку вугілля у 2016 році структурами компанії ДТЕК, що входить в состав фінансово-промислової групи СКМ. Ресурсно-сировинна направленість ДТЕК з орієнтацією на державні закупівлі за умов традиційного політичного лобіювання бізнес-інтересів демонструє низьку ефективність в нових умовах, що кардинально впливає на якість та сукупну вартість активів СКМ. Прогнозувати значні зміни в структурі роботи компанії не є реалістичним, тому єдиним кроком стає скорочення об'ємів операційної діяльності. Підстав чи намірів для зміна власника також в даному етапі не існує. Тому цей актив разом з налагодженими схемами є одним з базових для цієї ФПГ і може існувати без змін лише в теперішній конфігурації олігархічної економічної системи країни. Гіпотетичні зміни в персоналіях власників в рамках такої системи неодмінно призведуть до трансформації принципів роботи компаній.

Аналіз процесів пов'язаних з формуванням політичного лоббі окремими фінансово-промисловими групами та задач які вирішуються ними сьогодні свідчить про захисну стратегію, що направлена на збереження існуючих схем чи мінімізацію втрат при реформуванні державного управління монополіями в окремих галузях. В роботі [4] наведені результати останніх парламентських виборів 2015 року в розрізі проолігархічних партій, як індикатор впливу окремих фінансово-промислових груп на регіональну політику, наявне засвідчив пряму залежність результату від їх економічного стану та ситуативного впливу на регіональні економічні процеси. Така статистика демонструє високу кореляцію між економічними результатами використання власних чи контрольованих активів і ступенем впливу на громадську думку навіть під час виборчого процесу. Ця тенденція до сприйняття представників зокрема регіональної бізнес-еліти не як окремих політичних діячів, а як власників важливих для території активів буде поступово збільшуватися, що у майбутньому може привести до їх більш раціональної поведінки та рішень, з пріоритетом на вирішення економічних інтересів.

Така раціональна поведінка та мотивація може стати основою для створення суто галузевих чи регіональних професійних утворень, що поставили б собі за мету просування своїх економічних інтересів не через політичні впливи на державні інститути, а через дорадчі, консультативні, галузеві організації, що консолідували би думку власників активів окремих галузей та ефективно взаємодіяли з урядом та міністерствами. Однак даний сценарій можливий лише за умови усвідомлення власниками довгострокової обмеженої перспективності ресурсних активів, їх вичерпності та ризикам змін світового попиту. Еліти країн, що були сконцентровані на ресурсному типі економіки, завжди стикались з певними кризовими періодами, виходами з яких були або структурні зміни в економіці, або кризові соціально-політичні процеси, що суттєво змінювали та оновлювали еліту країни.

В роботі [2] на прикладі Іспанії, Англії, Польщі, Нідерландів, Швеції, Бразилії, Аргентини, ОАЕ різних часів досить переконливо показано до чого призводить захоплення ресурсним типом економіки. Всім країнам з цього списку довелося знаходити важкі шляхи виходу з цієї ситуації,

переорієнтувати власну економіку на більш широкий спектр галузей, що зробило їх економіки конкурентоспроможними, а соціально-політичну систему більш рівноважною та стійкою до кризисних явищ.

В Україні на даний час є стійка прихильність до підтримки існуючих галузей, що вже є у власності олігархічних груп чи окремих представників української еліти. Допоки рентабельність в цих галузях є високою, чи є можливість датування чи субсидування цих галузей через державний бюджет за допомогою політичного лобіювання у представників бізнес-еліти відсутня мотивація щодо інноваційних програм чи розвитку нових, зокрема високотехнологічних галузей. Виходом з цієї ситуації може бути лише зміна ціннісних орієнтирів у представників старшого покоління української бізнес-еліти. Розуміючи спадаючу ефективність ресурсної економіки та рентабельність старіючих промислових активів з одного боку та доволі значні фінансові, організаційні та політичні можливості з іншого боку, доцільно було б у якості диверсифікаційного плану розвитку сімейного бізнесу зосередити зусилля молодшого покоління еліти на розвитку нових сучасних типів підприємств та технологій, враховуючи звичайно ризикованість таких кроків. Результатом такої внутрішньо сімейної політики могло б стати суттєве покращення інвестиційного клімату країни, залучення внутрішніх джерел фінансування, повернення раніше виведених з країни коштів, створення нових робочих місць, а головне – самостійний розвиток молодшого покоління в якості управлінців та ефективних власників. Проблемою більшості кланових олігархічних структур є простота схем та алгоритмів роботи, наперед відомий результат, велика кількість вільного часу у молодшого покоління у поєднанні з постійними невідповідними доходами, що призводить до деградації цілого покоління майбутніх великих власників цілої країни. Те, що зветься сьогодні словом «мажор» не є малою проблемою конкретної родини, це є проблема перспектив розвитку цілої держави. Суспільство сприймає тисячі «мажорів», як тимчасову загрозу для дорожнього руху, громадського правопорядку чи моральних засад, але проблема значно глибше. Достатньо спрогнозувати, що ці тисячі молодих і не дуже належних до роботи людей через 10-15 років внаслідок демографічних змін стануть власниками десятків та сотень тисяч промислових, ресурсних, земельних, фінансових та інших видів активів в країні. Це трапиться у досить короткий проміжок часу приблизно у період 2020-2030 роках, що буде відбуватися як друге заміщення української еліти першої хвилі. Неготовність цілого покоління власників до самостійного управління власними активами призведе до занепаду як окремих підприємств, так і цілих галузей чи територій. Результатом стане велика кількість банкрутств та ліквідація підприємств. Саме на цю проблему «другого заміщення еліт» слід звернути невідкладну увагу.

Період першого заміщення нами було проаналізовано у статті [5], коли «покоління 1940» передавало активи «поколінню 1960». Але цей процес пройшов майже непомітно для суспільства через те, що проходив у межах одного технологічного циклу. Промислові та інші активи у цей період суттєво не змінювалися, технологічні процеси не модернізувалися, ресурсна база та структура економіки в індустріальній сфері суттєво не змінилися. Окремо слід виділити швидкий розвиток аграрного сектору та формування

нової плеяди аграрних мільярдерів, що було зумовлено саме людським фактором в особі окремих представників бізнес-еліти.

Можна говорити про зміну структури української економіки на користь аграрної галузі одночасно з повільним, але незворотнім скороченням індустріальної складової, що було зумовлено саме приходом в аграрну сферу нового покоління власників, з новими принципами побудови управлінської моделі та фінансування бізнесу. Можливість швидкого розвитку умовних власних (орендованих) земельних банків в умовах продовженого мораторію на продаж землі стало можливим через швидкий рух коштів при річному циклі вирощування технічних та зернових культур, залученні короткострокових кредитів та повній орієнтації на експорт. Така модель ведення аграрного бізнесу не існувала у свідомості «покоління 1940», частково присутня у «покоління 1960» і є природною для «покоління 1980». В індустріальній економіці більшість активів буда зосереджена у представників П1940 та передана П1960 разом з управлінськими рішеннями та традиціями, що і зумовило занепад цих галузей.

Вихід полягає у свідомому недопущенні П1980 до управління застарілими активами по традиційним процедурам та схемам через їх моральний та фізичний знос. Технологічний цикл для індустріальних галузей триває в середньому 40-50 років. Враховуючи що радянська індустрія останній раз створювалася чи модернізувалася у період 1965-1985 роки, ефективність даних виробництв добігає кінця і третє покоління власників вже не зможе безтурботно, як це випало на долю другого покоління прожити, володіючи такою категорією активів.

Наступні п'ять років є вирішальними для більшості великих власників України. Незворотні реформи в національній економіці, зміна світових енергетичних та ресурсних стратегій, моральний та фізичний знос більшості активів призведуть до суттєвих змін в структурі національної бізнес-еліти. Третє покоління (П1980) повинно чітко розуміти ті виклики, що історично припали на їх долю. Можливість змін в мотивації цього покоління представників бізнес-еліти оцінюється нами досить високо в порівнянні з двома попередніми поколіннями. Це зумовлено іншим типом освіти, ширшими можливостями для порівняння з закордонним досвідом, можливим виходом на глобальні ринки, високим ступенем інформатизації покоління, нарешті, відсутністю певного «комплексу бідності», що був притаманним пострадянській еліті.

Висновки

Таким чином, оцінюючи перспективи економічних змін внаслідок еволюційних змін та заміщення українських еліт, ми вважаємо, що співпадіння в даному історичному етапі технологічних циклів, економічних передумов, кризових явищ та суспільно-політичних змін роблять можливим та вимушено необхідним структурну перебудову української економіки з ініціативи самої бізнес-еліти. Такий сценарій є оптимістичним за умови його проведення протягом найближчих п'яти років. В протилежному випадку вплив окремих негативних факторів значно посилиться, що призведе до значних втрат вартості більшості типів активів та переходу із категорії великого бізнесу до середнього чи можлива взагалі відмова власників від активної економічної діяльності.

РЕЗЮМЕ

ПЕРСПЕКТИВЫ И РЕАЛИИ СМЕНЫ ПОКОЛЕНИЙ УКРАИНСКОЙ БИЗНЕС-ЭЛИТЫ

С. В. Гливенко,

*Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua*

В статье анализируются возможности и перспективы продолжения представителями бизнес-элиты ресурсного типа экономики страны. Прогнозируется возможный сценарий реструктуризации экономики под влиянием «представителей третьей волны элиты».

Ключевые слова: *бизнес-элита, замена элиты, ресурсный тип экономики, факторы развития экономических стратегий.*

SUMMARY

PERSPECTIVES AND REALITIES OF GENERATION CHANGE IN UKRAINIAN BUSINESS ELITE

Sergey Glivenko

*Sumy State University
2, Rymyski-Korsakov St, Sumy, 40007Ukraine
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua*

The article analyses the opportunities and perspectives of the maintaining the resource type of the economy of the country driven by the business-elite representatives. A possible scenario of the economy restructuring is forecasted under the influence of "third-wave elite".

Keywords: *business elite, elite replacement, resource type of the economy, factors of economic policy.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Неклесса А. Элита: герои и общество. Стенограмма доклада [Электроний ресурс]. / А. Неклесса. – 2008. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/laboratory/publicdoc/2008/2676>.
2. Мельниченко А. 10 уроков для Украины от других сырьевых стран [Электроний ресурс] / А. Мельниченко.– Режим доступа : <http://hyser.com.ua/economics/10-urokov-dlya-ukrainy-ot-drugix-syrevykh-stran-65617>.
3. Ахметову некуда девать свой уголь [Электроний ресурс]. - Режим доступа : <http://hubs.ua/business/ahmetovu-nekuda-devat-svoj-ugol-66221.html>.
4. Казанський Д. Олігархи знову поділили Україну [Електроний ресурс] / Д. Казанський // Український тиждень, 2016. - № 43(415).
5. Глівенко С. В. Перспективи змін в структурі української бізнес-еліти в результаті заміщення поколінь / С. В. Глівенко // Вісник СумДУ. Серія Економіка, 2015. - № 3. – С. 55-61.

Надійшла до редакції 12 квітня 2016 р.